

ÚTSÝNI OG SJÁLVSÝNI

"For Færinger vil den store norske Digter Henrik Ibsens berømte satiriske Ord: "Trolde, vær dig selv nok!" forhaabentlig aldrig komme til at passe som Program. Det strider ganske imod den færøske Nationalkarakter. Vejen til Agtelse for andre bør imidlertid gaa gennem Selvgættelse". (Jakob Jakobsen: Greinir og ritgerðir, s. 26-27)

Í TI NEYÐUGA tjakinum um støðuna hjá føroyska málinum og um fótafestið hjá føroyskum tjóðskaparligum eyðkennum í Føroyum eru ta seinastu tíðina mong áhugaverd hugskot borin fram. Ætlanin við hesi grein er at royna at siga eitt sindur um nøkur av hesum hugskotum. Við tað at summi av teimum eru alvar undan eldri tonkum, er ætlanin eisini at triva í nakrar áskoðanir um føroyskt, danskt, fremmandamál og um humanistisk virðir sum heild, sum hava verið ferd fram seinasta mansaldurin og longri. Tað slepst neyvan undan, at ein tí - í evstu syftu - kemur at nema við høvuðshugrákið hjá teimum, sum í lötuni ráða í Føroyum, og sum ætla at seta ta andaligu kósina hjá Føroya skútu í framtíðina.

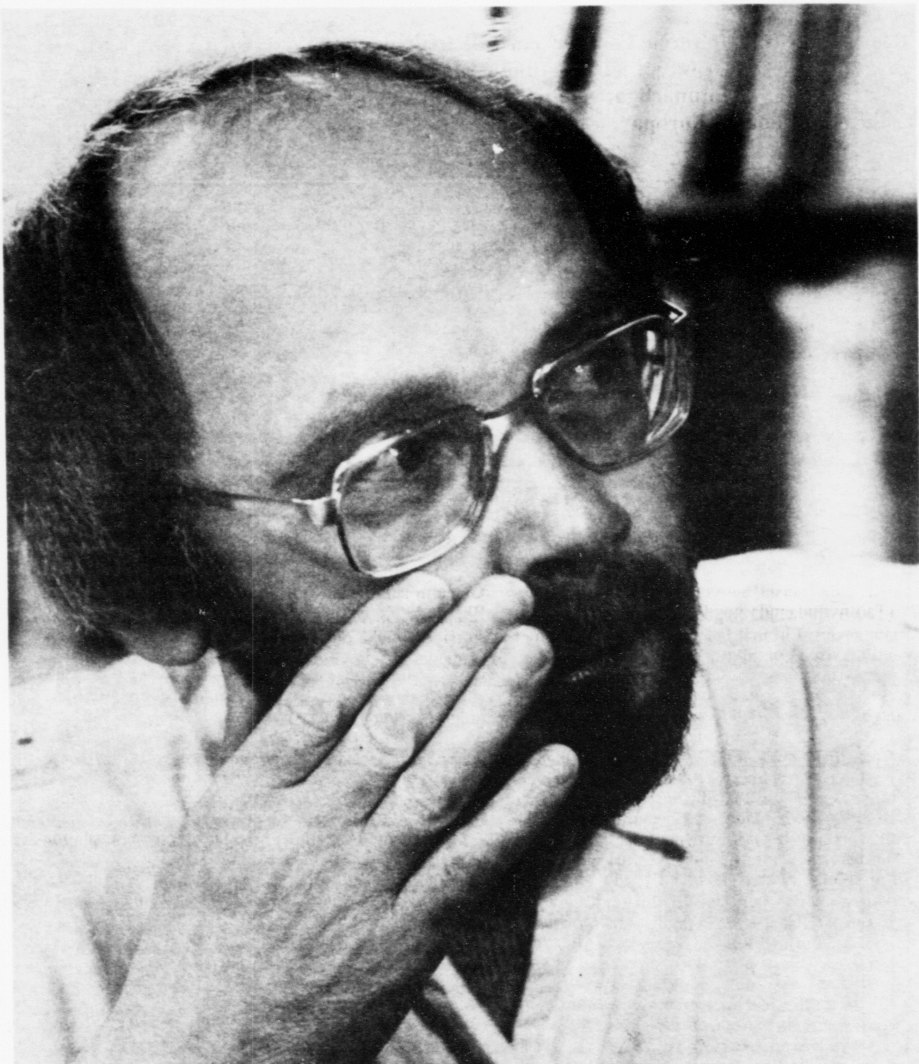
Lat okkum triva í eldfimasta evnið fyrst. Í grein eftir grein verður víst á, at danskt imperialisma skal vera ein høvuðsorsøk til, at danskt framvegis hevur tað fótafesti, tað hevur, eitt nú á hægri lærustovnum í Føroyum, eitt fótafesti, ið røkkur langt út um málsins vidd og rættindi sum lærugrein. Hesum er eftir minum tykki einki hald í. Venda vit í staðin fyri ljóskastaranum móti føroyingum sjálvum, koma vit straks nærri sannleikanum. Føroyskir lærarar og føroyskir myndugleikar hava innstillað og sett danskar lærarar í starv í hægri føroyska skúla-verkinum. Hesir somu føroysku lærarar og myndugleikar hava ikki hildið tað verið neyðugt at kravt, at dansku lærararnir dugdu ella skiltu føroyskt, áðrenn teir vórðu settir í starv her. Síðan 1974 hava - tað mesta av tíðini - tjóðskaparligir flokkar havt skúlamál um hendur úti í landsstýrinum. Teir hava - mær vitandi - ikki víst hesum spurningi minsta áhuga.

At nógvir útlendskir lærarar óbidnir og hóast føroyska líkasælu hava lært seg at tala og skriva føroyskt, má roknað teimum til heiðurs.

EITT ANNAÐ ELDFIMT evni er spurningurin um, hvussu nógv av danskum ein føroyingur eigur at læra - í barnaskúla og í hægri skúla. Av og á hava fólk sett fram hugsanir um at broyta støðuna hjá danskum í føroyska skúlanum. Evnið er heldur torgreitt, av tí at sjónarmiðini um tað eru so ymisk. Nøkur vilja broyta ella skerja frálærana í danskum. Onnur vilja heilt útiðysa danskum úr føroyskum skúlskap.

Til hetta er at siga, at sum er hava føroyingar - málsliga og samskiptsliga - eina óvanliga høgligar støðu í norðurlenskum samstarvi. Ein og hvør føroyingur skilur lættliga norskt, danskt og svenskt og ger seg - við sínum gøtadanska ella "skandinaviiska" - lættliga skiltan, har hesi trý norrønu høvuðsmálini verða talað. Mong hava eisini hylling á fjórða høvuðsmálinum, íslenskum, hóast støðan her eftir minum tykki eigur at verða munandi bœtt. Taka vit henda veikleikan frá, er støðan í lötuni tann, at føroyingar - tí at teir umframt sítt egna vesturnorrøna móðurmál duga eitt eysturnorrønt mál til lítar - samskiptsliga standa á einum norðurlenskum krossvegi, skilja hinar norrønu tjóðirnar og verða skiltir av teimum. Eina so høgliga støðu hevur einki annað norðurlenskt fólk, og eitt nú skilja føroyingar nógv lættari svenskt enn danir gera.

Tað virðismikla við hesi serstöðu er ikki fyrst og fremst tað, at hon veitir praktiskar fyrimunir, men tað at hon letur dynnar upp til ta norðurlensku søguliga, bókmentliga og mentunarlugu heildina. Og her er hóskaði at taka fram myndina av tí norðurlenska trænum. Rótin á hesum træ er forn málið og forn bókmentirnar. Krúnar er nútíðarmálina og nútíðarbókmentirnar hjá

Hanus Andreassen: - Tað er ikki óvanligt at hoyra føroysk mentunarfólk, skúlafólk - entá, kveistra frálærana í hesum ella hesum fremmandamálinum til viks - sum dýra og óneyðuga estetikk.

norðurlensku tjóðunum. Danir, norðmenn og sviar eiga ein stóran part av krúnuni, men hava mist tað málsliga sambandið við rótina. Íslendingar eru næst rótini. Um teirra samband við krúnuna, ikki-íslenska partin av henni, ganga ymisk tíðindi, so her skal eg ongan dóm fella. Men føroyingar eru soleiðis fyrir, at teir kunnu skilja og siggja rót og krúnu í senn. Vit eru ment at lesa forn málið so dánt, hampuliga væl, um vit kíta okkum. Samstundis eru vit før fyrir at lesa danskar og norskar bókmentir lættliga. Og tíma vit, og kíta vit okkum eitt sindur, kunnu vit eisini lesa Gunnar Ekeløf og Edith Södergran - á svenskum. So hóast vit bara eru 45.000 menniskju og okkara bókmentir bara ein jarðarsnøkil en so her skal eg ongan dóm fella. Men føroyingar eru soleiðis fyrir, at teir kunnu skilja og siggja rót og krúnu í senn. Vit eru ment at lesa forn málið so dánt, hampuliga væl, um vit kíta okkum. Samstundis eru vit før fyrir at lesa danskar og norskar bókmentir lættliga. Og tíma vit, og kíta vit okkum eitt sindur, kunnu vit eisini lesa Gunnar Ekeløf og Edith

Södergran - á svenskum. So hóast vit bara eru 45.000 menniskju og okkara bókmentir bara ein jarðarsnøkil en so her skal eg ongan dóm fella. Men føroyingar eru soleiðis fyrir, at teir kunnu skilja og siggja rót og krúnu í senn. Vit eru ment at lesa forn málið so dánt, hampuliga væl, um vit kíta okkum. Samstundis eru vit før fyrir at lesa danskar og norskar bókmentir lættliga. Og tíma vit, og kíta vit okkum eitt sindur, kunnu vit eisini lesa Gunnar Ekeløf og Edith Södergran - á svenskum. So hóast vit bara eru 45.000 menniskju og okkara bókmentir bara ein jarðarsnøkil enn, standa vit á eini sýn, haðani tað sæst inn í allar norðurlenskar hagapartarnar.

Niðurstøðan er í fyrsta lagi tann, at vit føroyingar eiga at læra eitt av teimum trimum eysturnorrønu málunum, norskum, danskum ella svenskum, til lítar. Nokta vit okkum henda møguleikan, taka vit okkum burtur úr tí norðurlensku heildini. Í øðrum lagi er